Merja Mikkola

28.8.2017

Eduskunta
Lakivaliokunta

Lausuntopyyntönne koskien HE 252/2016 vp

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE TUTKINTAVANKEUDEN VAIHTOEHTOJA JA JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja sen alainen Vankiterveydenhuollon yksikkö (VTH) eivät ole osallistuneet käsiteltävänä olevan HE:n valmisteluun. HE:ssä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolakia, rikoslakia, tutkintavankeuslakia, vankeuslakia, henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia ja syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettua lakia.

Lausunnossaan, jota varten se on kuullut VTH:ta, THL keskittyy ennen muuta tutkintavankeuslakiehdotuksessa valtion vastuulle tuleviin vankien terveydenhuoltoon liittyviin kohtiin. Näitä ovat ehdotukset, jotka vaikuttavat tutkintavankien siirtämiseen kunnallisen terveydenhoidon piirissä olevista poliisivankiloista valtion terveydenhuollon, toisin sanoen VTH:n järjestämän terveydenhuollon piirissä oleviin Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämiin tutkintavankiloihin.

Vankien terveydenhuollon järjestäminen vankiloissa

Vankiterveydenhuollon yksikkö siirrettiin Oikeusministeriön hallinnonalalta Rikosseuraamuslaitoksesta itsenäiseksi virastoksi Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle, THL:n tulosohjaukseen 1.1.2016 alkaen. Siirron jälkeen VTH:n toiminnot ovat jatkuneet edelleen vankiloiden yhteydessä toimivilla poliklinikoilla, Hämeenlinnan vankisairaalassa sekä Psykiatrisen vankisairaalan Turun ja Vantaan yksiköissä.

Vankiterveydenhuollossa kantavana periaatteena on, että vangeilla on yhtäläiset oikeudet terveydenhuoltopalveluihin kuin muulla väestöllä ellei muusta lainsäädännöstä toisin aiheudu. VTH järjestää kaikki vankien tarvitsemat terveydenhuollon palvelut. VTH tuottaa itse pääosan vankien perusterveydenhuollon palveluista, loput ostopalveluina. Psykiatrisen erikoissairaanhoidon palvelut VTH tuottaa itse. Muut erikoissairaanhoidonpalvelut VTH hankkii ulkopuolisilta julkisilta tai yksityisiltä palveluntarjoajilta.

VTH:lla on yhteensä 27 poliklinikkaa eri puolilla maata sijaitsevissa vankiloissa. Poliklinikoiden toiminta vaihtelee suuresti niiden asiakaskunnan koon mukaan: pienimmillä poliklinikoilla vastaanottoa on vain 1-2 kertaa kuukaudessa, kahdella suurimmalla poliklinikalla puolestaan 7 päivänä viikossa. Psykiatrisessa vankisairaalassa ja Vankisairaalassa hoitohenkilöstöä on paikalla jatkuvasti. VTH:ssa on nykyisin noin190 henkilötyövuotta ja virkoja 197. Suurimmat ammattiryhmät ovat sairaanhoitajat (126 virkaa) ja lääkärit (23 virkaa). VTH:n henkilöstöstä noin puolet

toimii vankiloiden poliklinikoilla. VTH:n tarvitsemat hallintopalvelut tuottaa THL konsernipalveluina.

Sekä VTH:lla että Rikosseuraamuslaitoksella on omat tietojärjestelmänsä. VTH saa Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämästä vankitietojärjestelmästä (VATI) asiakkaidensa perustiedot, joiden perusteella se muodostaa oman potilastietorekisterinsä asiakastietokannan. Rikosseuraamuslaitos ilmoittaa kullekin VTH:n toimipisteelle sille tulevista uusista asiakkaista.

Lain mukaan VTH tekee jokaiselle siviilistä tulevalle vangille ja tutkintavangille terveystarkastuksen kolmen vuorokauden kuluessa vankilaan saapumisesta. Terveystarkastuksessa arvioidaan asiakkaan terveyden kokonaistilanne, hänen mahdolliset pitkäaikais- ja muut sairautensa, lääkityksensä, akuutin sairaanhoidon tarpeensa, ja päihdetaustansa. Tarkastukseen kuuluvan haastattelun lisäksi sairaanhoitaja tekee vangille fyysisen tarkastuksen ja ottaa tarvittavat näytteet (esimerkiksi HIV-pikanäytteen ja päihdeseulontanäytteen). Tarkastuksessa selvitetään myös suun terveyden tilanne ja ohjataan asiakas tarvittaessa hammaslääkärille. Tulotarkastuksessa määritellään myös vangin työkyky. Vankeja voidaan sijoittaa työhön tai vankilan toimintoihin vain terveystarkastuksen perusteella. Terveystarkastuksen tekeminen suomenkieltä äidinkielenään tai sujuvasti puhuvalle kestää yleensä puolesta tunnista tuntiin. Vieraskieliselle asiakkaalle, jolla on usein puutteelliset terveystiedot ja jonka tarkastuksen tekemiseen tarvitaan ostopalveluna hankittua tulkkausta, tulotarkastukseen voi kulua kaksikin tuntia.

Vankien terveydentila on tutkitusti huonompi kuin muulla väestöllä. Moniongelmaisuus ja runsas palveluiden tarve on vangeilla yleistä. 90 %:lla heistä on päihderiippuvuus, 70 %:lla mielenterveysongelmia ja 50 %:lla hepatiitti C – vasta-aineita. Psykoottisten vankipotilaiden määrä on 10-kertaistunut ajanjaksolla 2005-2016 (Jüriloo ym. Nordic Journal of Psychiatry 2017).

Perustuslain 19 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. VTH:n tehtävä on järjestää jokaiselle vangille riittävät terveyspalvelut. Tässä tehtävässään VTH toimii käytettävissään olevien voimavarojen äärirajoilla.

Hallituksen esityksessä on kolme erilaista ehdotusta poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrän vähentämiseksi

Ensimmäisessä ehdotuksessa ehdotetaan kaikkien tutkintavankien siirtämistä Rikosseuraamuslaitoksen hallinnonalalle. Tämä esitys tarkoittaisi **kaikkien aiemmin poliisin tiloissa säilytettyjen tutkintavankien siirtymistä VTH:n asiakkaiksi.**

Toisessa ehdotuksessa Rikosseuraamuslaitos vastaisi tietyissä poliisivankiloissa tutkintavankien valvonnasta siten, että säilytystiloja eriytettäisiin joko poliisihallinnon tai rikosseuraamushallinnon alle. Näissä tapauksissa Rikosseuraamuslaitos tekisi päätöksen tutkintavankilaosaston perustamisesta johonkin poliisin säilytystilaan. Esityksessä tunnistetaan järjestelyn vaatimat rakenteisiin kohdistuvat lisäinvestoinnit. **VTH oletettavasti järjestäisi Rikosseuraamuslaitoksen valvomien tutkintavankien terveydenhuollon näissä uusissa tiloissa**.

Kolmas ehdotus on, että tutkintavangit siirrettäisiin nykyistä nopeammin poliisivankilasta vankilaan. Esitys toteaa, että esityksen välitöntä toimeenpanoa

vaikeuttaa se, että tutkintavankiloina toimivat vankilat ovat pääosin täynnä. Kuten edellä todettiin, **VTH järjestää vankien terveydenhuollon nykyisissä vankiloissa**.

HE:ssa päädytään esitykseen, jossa osa tutkintavangeista siirrettäisiin entistä nopeammin poliisin säilytystiloista tutkintavankiloihin ja toisaalta Rikosseuraamuslaitoksen hallinnonalan tutkintavankiosastojen perustamista joidenkin poliisilaitosten yhteyteen selvitetään.

HE 252/2016 vp ei huomioi taloudellisessa eikä viranomaisten toiminnan vaikuttavuusarvioinneissaan tutkintavankien terveydenhuollon järjestämiseen liittyviä seikkoja

VTH:n toimintaan vaikuttavia tekijöitä ovat paitsi tutkintavankien määrän kasvaminen, tutkintavankien terveydentila, kielitaito sekä heidän sijoittamisensa. Tutkintavankien määrän kasvu vaikuttaa suoraan VTH:n voimavarojen tarpeeseen. Suhteessa vankimäärään kasvaa muun muassa VTH:n henkilöresurssien, tilojen, ulkopuolisilta palveluntuottajilta hankittavien palveluiden, lääkehuollon, hoitovälineiden ja -tarvikkeiden tarve.

Jo pelkästään terveystarkastuksen tekeminen vaatii ilmeistä lisäresursointia. Esimerkiksi kymmenen uuden tutkintavangin terveystarkastus tilanteessa, jossa kuusi näistä olisi suomea äidinkielenään puhuvia ja neljä vieraskielistä, vaatisi kahden lisäsairaanhoitajan vuosittaisen työpanoksen. Lisäksi tarvittaisiin muutakin lisäpanostusta, esim. tulkkipalvelujen lisäostoja. Yhden tulotarkastuksen tulkkauksen suorat kustannukset ovat noin 150 euroa.

Jos tutkintavankeusuudistus johtaisi siihen, että VTH:n pitäisi perustaa poliklinikoita uusiin toimipisteisiin, olisi syytä arvioida uuden toimipisteen perustamisen kuluja. Yhden sairaanhoitajan työllistävän poliklinikan perustaminen laitteineen ja välineistöineen ilman henkilöstökuluja maksaa noin 200 000 euroa. Jos VTH:n toimintaa laajennettaisiin poliisin säilytystiloissa tapahtuvaan terveydenhuoltoon, siitä koituisi henkilöstön palkkakustannusten lisäksi myös matkakuluja.

THL esittää, että lakiesityksen viimeistelyssä huomioitaisiin myös ehdotusten vaikutus vankien terveydenhuollon järjestämiseen, etenkin Vankiterveydenhuollon yksikön toimintaan, toimintaedellytyksiin ja resurssitarpeisiin, jotta THL ja VTH voisivat valmistautua järjestämään riittävät terveyspalvelut kaikille VTH:n terveydenhuollon järjestämisvastuun piiriin kuuluville vangeille myös tulevaisuudessa.

Pääjohtaja Juhani Eskola

Johtaja Anneli Pouta
Valtion palvelut -osasto